

Carmelo Bianco izradio je Katalog Rilkeovih djela nastalih u dvorcu Devino.

Izloženi dokumenti obuhvaćaju ove teme: 1. Devinske elegije, 2. Rilkeova djela, 3. Susret sa suvremnicima, 4. Sudbina, 5. Rilke pjesnik, 6. Rilkeov opus, 7. O obitelji Torre, Hohenlohe, Thurn und Taxix, 8. Dvorac, 9. Arhivska baština, 10. Sudbina arhivskog gradiva.

Namjena knjige je višestruka. Poslužiti može kao katalog i vodič kroz postav izložbe, dok bibliografski podaci i stvaralački opus Rainera M. Rilkea ovdje stručno prikazani daju odsjev veličine ovoga pjesnika i književnika.

Mate Grabar

Franjo Emanuel Hoško, Marijan Jaić – obnovitelj među preporoditeljima. Izdavač: Katehetski salezijanski centar u Zagrebu. Biblioteka "Orijentacije", knj. 12, Zagreb 1996, 212 str.

Autor je knjigu podijelio na uvodni dio i šest poglavlja. U uvodnom dijelu, pod naslovom *Život i rad Marijana Jaića*, autor obrađuje tri teme o ravnatelju Osječke gimnazije Marijanu Jaiću: Jaić kao "učitelj i prenositelj kulturnog naslijeđa", zatim "u službi duhovne obnove i hrvatskog narodnog preporoda" te "bogoljubnost" vlastitog naroda i "svega našega carstva i kraljevstva". Prvom poglavlju svoje knjige Hoško je dao naslov *Jaićevo školovanje i školsko djelovanje*, a u njemu je obradio pet tema: Jaićevo srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje, Jaićevo učiteljsko djelovanje, Jaićev školski spis "Assertiones", Dekan i provincijal te Ravnatelj Osječke gimnazije. Drugom poglavlju Hoško je dao naslov *Graditelj franjevačkog života po Čevapovićevim "Statuta municipalia"* i u njemu obradio osam tema: Franjevački život u kasnom jozefinizmu, Uloga franjevačkih starješina, Življenje redovničkih zavjeta, Zajednički život i stega u samostanu, Apostolsko djelovanje, Novi razlozi opadanja redovničke stege, Očitovanja prevratne 1848. godine te Obnovitelj među preporoditeljima. Treće poglavlje Hoško je naslovio tematikom *Uozračju konkordata i apostolske vizitacije* i u njemu obradio pet glavnih tema i nekoliko podtema: Primasov vizitacijski upitnik, Izborni provincijski sabori u vrijeme vizitacije, Primasove obnoviteljske uredbe (s podtemama: Prihvatanje franjevačkog načina života, Življenje triju redovničkih zavjeta, Uredjenje zajedničkog molitvenog i pokorničkog života), Provođenje primasovih "Statuta" i obnova veza s vrhovništvom reda, Upitni rezultati apostolske vizitacije. Četvrtom poglavlju Hoško je dao naslov *Sastav i sustav pastoralnog priručnika "Rucsna knjixica"* u kojemu su obrađene četiri teme: Pregled sadržaja "Rucsne knjixice", Jaićeve preteče Pavić i Peštalić, Jozefinistički izvori "Rucsne knjixice", Sustav i odjek "Rucsne knjixice". Peto poglavlje nosi naslov *Pedagoško-moralni i pastoralno-katehetski spisi*, a u nje-

mu su obrađene ove teme: "Nasljeduj Krista" i osnove duhovnosti, Pedagoško-moralne upute, Moralni odgoj na naravnim osnovama, Katekizmi za srednjoškolce i Marijanski molitvenik s pjesmaricom. U Šestom poglavlju, koje nosi naslov *Glazba u službi bogoljubnosti i narodnog jedinstva* obrađene su četiri glavne teme: Pjesmarica "Vinac" i pjevnik "Napivi", Pregled sadržaja pjesmarice i pjevnika (podteme: Euharistijske pjesme, Pjesme glavnih liturgijskih vremena, Marijanske i svetačke pjesme), Književni izvori "Vinca" (podteme: Kanižličeve pjesme u Jaićevim zbirka-ma, "Bajska pjesmarica" i Jaićev "Vinac", Drugi izvori Jaićeve pjesmarice) i Jaićeva crkveno-glazbena i preporodna shvaćanja. Hoško knjigu zaključuje s Općim osvrtom i Zaglavkom. Kao potkrijepe i dokaz znanstvene akribije, kojom je Hoško pristupio pisanju monografije o Jaiću, navedimo 630 referenci ili bilježaka, od kojih bilježaka mnoge pripadaju izvorima, pa smijemo ustvrditi da Hoškova knjiga počiva na povijesnim izvorima i oni joj pružaju znanstvenu utemeljenost, akribiju i sve što znanstvena metodologija danas zahtijeva.

Hoškova knjiga o Marijanu Jaiću, obnovitelju među preporoditeljima rezultat je proučavanja Jaićeve literature, dakle njegove literarne ostavštine, ali i Hoškova arhivskog istraživanja u arhivskim ustanovama u domovini i inozemstvu (Budimpešta, Beč, Rim). Autor je koristio i brojnu literaturu, poglavito onu na njemačkom jeziku. To je razlog što smo podrobno naveli tematiku i teme što ih Hoško u pojedinim poglavljima obrađuje. Samo iz tih naslova pred našim se očima pojavljuje ne samo Marijan Jaić, nego i njegovi suvremenici, njegova subraća, javni i kulturni djelatnici što su ga okruživali u svijetu, prilike političke, kulturne, prosvjetne, reformatorske, preporoditeljske, dakle, jedno doba koje nam nije tako daleko, ali koje kroz lik Marijana Jaića Hoško sagledava u jednom sasvim pristupačnom nam svjetlu te nam pomaže da još jednom upoznamo Jaića, njegove suvremenike i njegovo doba. Uz svoga učitelja Marijana Lanosovića, leksikografa, gramatičara, teologa, pisca, obnovitelja Brodskoga samostana, zaslužnika za povratak franjevaca u Brod na Savi, Jaić je razvijao duh, um i srce, sticao predragocjena iskustva koja su mu uvelike pomogla kad su nadošle nove prilike i nova vremena. Preko Lanosovića, kako izvrsno primjećuje o. Bonaventura Duda u recenziji Hoškova rukopisa o Marijanu Jaiću, Jaić je ušao u baštinu, koju je osobito tijekom 18. stoljeća izgradio i stvorio stvaralački krug slavonskih i podunavskih franjevaca, okupljenih oko dva središta, uz franjevačke škole u Osijeku i Budimu, gdje su desetljećima zajedno djelovali filozofsko učilište i bogoslovna škola. Vjernost tom naslijeđu i baštini Jaić utvrđuje u suradničkoj povezanosti s Grgom Čevapovićem, najboljim poznavaoцем i graditeljem te iste baštine u prva tri desetljeća 19. stoljeća. Smijemo reći da je Jaić nastavio Čevapovićevo djelo na obnovi vjerskog života hrvatskog naroda u Slavoniji i u dijaspori širom Podunavlja, ali i Čevapovićevo djelo na obnovi franjevačkog načina življenja u redodržavi kojoj je pripadao.

Postignuća ove Hoškove knjige su mnogostruka:

1. Knjiga nedvojbeno pokazuje da je Jaićevo književno djelo nastalo u stvaralačkom krugu koji započinje u 17. stoljeću s Mijom Radničem u Slavoniji i Podunavlju, a u 18. stoljeću ga razvijaju filozofske i teološke škole u Osijeku, Budimu, Vukovaru, Šarengradu, Iloku, Brodu na Savi itd.

2. Jaićevi spisi nastaju u ozračju jozefinizma koji u Habsburškoj Monarhiji bitno obilježava crkveni i politički život na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće. Nije jozefinizam samo osobiti oblik cezaropapizma. Jozefinizam nije dovoljno proučen u našoj historiografiji. Njega, naime, valja povezati sa sve snažnijim stvaranjem buržoaskoga društva. Hoško u ovoj knjizi prihvaća, čini se, teze suvremenih austrijskih povjesničara, koji u jozefinizmu promatraju austrijski tip prosvjetiteljstva sa širokim spektrom kulturnih i društvenih promjena, dok na crkvenom području jozefinizam prihvaća ideje tzv. reformnog katoličanstva. To je snaga povijesnih izvora, proučavanje povijesnih događanja samo uz pomoć izvora što ih čuvaju arhivske ustanove. A onda su i zaključci drukčiji od onih na koje nas je povijesna znanost do sada navikla.

3. Jaićeva pisana ostavština, spisateljski njegov rad, njegovo glazbeno djelovanje imaju jasnu usmjerenost, a ta je crkvena obnova u duhu reformnog katoličanstva. Jedno je preporod i preporodni pokret kod Hrvata, jedno su politički ciljevi, a drugo je kulturni i duhovni preporod hrvatskih katolika. On sudjeluje u narodnom preporodu, odobrava ga, ali je duboko svjestan da je preporodni cilj samo politički, premda u njemu ima različitih duhovnih sastavnica, a jedna je od njih stvaranje jedinstvenog književnog jezika i pravopisa. Jaiću je pak poglavito na umu i u srcu duhovni preporod koji svoje pretpostavke ima na području kulture, a na tom se području događanja zbivaju pisanom riječju i glazbom. Stoga se Jaić bavi pisanjem i glazbom. Ako se ne uoči taj cilj, Jaićevo je djelovanje nejasno. Čini se da je ova knjiga fra Emanuela Franje Hoška ključ za razumijevanje Jaića, Lanosovića, Čevapovića i ostalih velikana, njegovih suvremenika, ključ za razumijevanje jednoga doba kojim se mi Hrvati toliko ponosimo.

4. Jaić je svoje književno i glazbeno djelovanje uskladio s književnim i općekulturnim ciljevima ilirskoga pokreta i hrvatskog narodnog preporoda. Hoško ističe osobito taj vid Jaićevih spisa i njegova glazbena rada. Stoga i podnaslov knjige "Obnovitelj među preporoditeljima".

5. "Rucsna knjixica" dokaz je razvitka hrvatske pastoralne teologije i pastoralnog djelovanja. Bolesnici, osuđenici, umirući.

6. Prvo poglavlje je posebice značajno za povijest školstva u nas, a posljednje pak s književno-povijesnog stajališta. U njemu je, naime, vidljiva sadržajna uvjetovanost Jaićeve pjesmarice s radovima Filipa Kapušvarca, Jurja Muliha, Antuna Ka-

nižlića i Petra Lipovčevića. Nju posebice valja promatrati pod vidom izgradnje katoličkog identiteta u Slavoniji i Podunavlju.

Hoškova knjiga predstavlja znanstveni prinos poznavanju naše kulturne i crkvene povijesti, a u suvremenom nastojanju oko duhovne obnove hrvatskoga naroda u mnogočemu može poslužiti kao putokaz. Marijan Jaić je, kako kaže sâm Hoško u *Zaglavku* knjige, vodič kroz hrvatsku narodnu, kulturnu i crkvenu prošlost, i to u razdoblju kad su ilirski pokret i hrvatski narodni preporod pripremali i izgrađivali građansku Hrvatsku, a o tom "građanstvu" i "građanskoj" Hrvatskoj i danas se jako puno govori. Jaić je imao pronicavi i nepogrešivi dar zapažanja. Osjetio je neposredne vjerske i kulturne potrebe ljudi s kojima je bio povezan djelovanjem i suživotom. I upravo taj osjećaj, taj pronicavi duh odredio je njegov život, njegovo vrijeme i njegov prostor. Radio je i za druge, ali politički program hrvatskog narodnog preporoda nikada nije napustio. Poslije prevrata 1848. godine Jaiću je jasno, veli Hoško, da je ostvaren i politički cilj preporoda, a to je jedinstvo svih hrvatskih zemalja u sastavu Monarhije.

Josip Barbarić

Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke. Obradio Fehim Nametak, London/Sarajevo: Al-Furqan/Rijaset Islamske zajednice u BiH, 1998. Sv. 4, XVIII+534+19 str.

Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu najstarija je postojeća knjižnica u Bosni i Hercegovini; utemeljena je 1537. godine kao zaklada (vakuf) osmanlijskoga namjesnika Gazi Husrev-bega. Nije poznato koliko je rukopisa imala u prvim stoljećima po osnutku; godine 1697. zgrada knjižnice je stradala u požaru i od prvotnog je fonda sačuvan vrlo malen dio. Od 1867. godine u Gazi Husrev-begovu biblioteku postupno su se prenosile mnoge vakufske i privatne knjižnice iz svih krajeva Bosne i Hercegovine, tako da njezin fond danas broji oko sedam tisuća kodeksa¹. Ta najbogatija bosanskohercegovačka zbirka arapskih, turskih, perzijskih i alhamijado rukopisa, među najvećim je zbirkama arabičkih rukopisa na Balkanu. U proteklom ratu, u kojem su diljem Bosne i Hercegovine uništene mnoge javne i privatne knjižnice, bogati rukopisni fond Gazi Husrev-begove biblioteke ostao je sačuvan.

Prva dva sveska kataloga toga fonda izradio je Kasim Dobrača (objavljeni su 1963. i 1979), a treći Zejnil Fajić (1991). Prvi je svezak obuhvatio enciklopedijska

¹ Dobrača, Kasim, Uvod u: Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa, sv. I, Starješinstvo Islamske vjerske zajednice za SR Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1963, str. XIV.